

Ubogi osel trpi z navadno potrpežljivostjo bičanje, voljno se dá zapreti v hlev, in je hvaležen gospodarju, ko zvečer ne dobi tudi svoje navadne krme.

Čez nekaj dni ga obišče kunec, ter mu dá naslednji nauk: „Osel, ti ostaneš sicer osel; vendar se v prihodnje ne daj zapeljati od vsacega medveda in ne draži čebel, ker čebele pikajo.“

Osel odgovori: „I a, i a, prav imaš, kunec!“

Jos. Ciperle.

Zgodovina šivalnega stroja.

Šivalne stroje je izumil Elija Howe. Ta človek se je rodil 1819. l. v Spencru, v severo-amerikanskej državi Massachusetts. Njegov oče so bili ubožni žagar ter niso imeli niti pripomočkov niti veselja, da bi bili svojega sina boljše vzrejali, ker jih je preveč dražil s svojimi sanjarijami. Po cele ure je Elija stal ter gledal, s koliko hitrostjo se giblje žaga, ko reže žaganice. Večkrat nij slišal póludne zvoniti, ter je pozabil na vse svoje dolžnosti, da je bil le pri žagi. Njegovo največje veselje je bilo, ako je mogel pri kakem potoku ali na kakem drugem kraji narediti mlin, da

je potem gledal, kako ga voda goni. To se zna, da je pri tacih igračah šolo zelo zanemarjal. Oče vidèč, da Elija nema posebnega veselja do šole, mislijo si, da bi bilo najboljše za dečka, ako pride v kako tovarno, kjer se izdelujejo stroji (mašine). In res ga pripravijo v tako tovarno. Elija je bil takrat 16 let star. A tudi tukaj je mladi Elija vedno sanjaril, njegov gospodar je večkrat dejal: iz Elije ne bode nikoli nič prida. Pa tudi nij bilo dosti upanja. Elija je bil zanič, ter je moral potovati od jednega mojstra do drugzega. Povsod so ga poznali, nihče nij bil zadovoljen z njim. Po dolgem potovanji stopi v nauk k nekemu imenitnemu mašinskemu mojstru v Bostonu. Ta je bil prvi, ki je spoznal Howetove lastnosti, vidèč v njegovih sanjarijah krepkega in čvrstega duhá, ki vedno misli in prevdarja. Saj si je tudi on užé več let ubijal glavo s tem, kako bi izumil stroj, s katerim bi se dalo hitro šivati. Večkrat je povabil prijatelje v delarnico ter jim pripovedoval o svojej nameri, pokazal jim je tudi različne priprave, a vse zaman, njegovi poskusi so bili brez uspeha. To se zná, da pri teh mojstrovih poskušnjah ga nij bilo večjega opazovalca, kakor je bil Elija Howe. Kakor blisk se ga polastí misel, da je njemu pritrhanjena ta imenitna in važna iznajdba. Od sih dob je bil ves drugačen človek. Ako bi ga bili videli zdaj njegovi prejšnji gospodarji, s koliko gorečnostjo je delal in šel za zvojo namero, ne boječ se nikakoršnih zaprek, gotovo bi ne bili poznali v njem Elije Howeta, nekdanjega sanjača.

A nij treba misliti, da je morda lákomost po novcih nagibala Howeta k tolikemu prizadevanju; ne! v njem je bilo nekaj vzvišenega, nek poseben

cilj mu je bil vedno pred očmi, in da ga doseže, premagal je vse svoje slabosti, ter je zastavil vso svojo srečo. „Tisoč in tisoč ónih ubožnih ljudi, ki služijo s šivanko v roci vsakdanjega kruha, oprostiti hočem tega težavnega dela. Vse óne moči, ki je človek s šivanko izgubiva, ostanejo mu naj v višje in plemenitejše naméne; moj šivalni stroj naj mu je vrne,“ tako je večkrat na tihem dejal svojim prijateljem in tovarišem.

Bilo je 1849. leta. Preteklo je precej nekaj let, da se je bilo treba Howetu boriti s pomankanjem in britkimi skušnjami, a zdaj je vse to prestal in lahko je z veseljem dejal, da je nekaj izumil, kar še nij popolnoma, a vendar toliko dobro, da služi človeku v občno korist. Vesela prihodnost, sreča in slava mu je bila zdaj vedno pred očmi. Toda osoda zahteva od vsacega slovečega človeka svojih žrtev. Howe je bil ubožen, a da izvrši svojo iznajdbo, potreboval je novcev. Zatorej se obrne najpred do svojih prijateljev, da bi mu posodili, kolikor mu je treba v začetku njegovega dela, obetajoč jim pozneje vse pošteno in z dobrimi obrestmi povrniti. A nikjer nij našel pomoči; nekateri so se mu izgovarjali, da nimajo toliko, kolikor bi rad; drugi so se mu zopet smijali, a tretji mu so naravnost rekli, da je popolnoma zrél za norišnico.

Howetu je bilo obupati. Da ne more izpeljati iznajdbe, ki je bila tako živa v njegovej duši, kakor bi jo z očmi videl, to mu je podrlo vse upanje. Poleg tega pa še gledati ženo in otroka, ki sta se borila s pomankanjem; od ljudi biti zasmehovan in zasramovan, to je preveč, da bi mogel prenašati človek, ki ima mehko srce v prsih. A zdaj pride pomoč. Necega dne ga sreča njegov nekdanji součenec, Fischer po imenu, imovit človek. Temu pové Howe vse svoje namére, upanja in zapreke. Fischer je bil za iznajdbo svojega prijatelja tako navdušen, da takój vzame njegovo družino v svojo hišo, njemu samemu dá toliko novcev, kolikor mu jih je treba, da naredí prvi šivalni stroj za poskušnjo. Z novim zaupanjem je zdaj gledal Howe v prihodnost, a temni oblaki njegove osode se še zmirom ne izgubé. Šivalni stroj se je izvrstno obnesel ter je nadvladal v poskušnji pet najboljših švelj, a vendar nij hotel nihče nič vedeti o tej novej iznajdbi. Fischer je imel pri tem podvzetji 2000 dolarjev izgube, in kmalu potem je umrl. Zdaj je bil Howe zopet sam in brez pomoči.

Necega dne mu pride na um, naj bi svojo srečo poskusil na Angležkem. Angleži so podvzetni ljudjé, misli si, in morda se ondu izplača njegovo delo. Zatorej pošlje svojega brata Amazo na Angležko, a vsi poskusi, da bi našel kacega podvzetnika, bili so zamán. Le nekov Tomas je bil pripravljen kupiti pravico patenta, to je, pravico, da sme samo njegova firma izdelovati šivalne stroje za Angležko, ter je ponujal Howetu 250 funtov šterlinga (1 funt šterlinga je po našej vrednosti 10 gl.) za omenjeno pravico. Howe je dobro znal, da bode Anglež obogatel, kadar njegovi šivalni stroji pridejo v občno rabo; a kaj si more pomagati? sila kola lomi, in primoran je bil prodati pravico patenta za majhen denar. Tomas pokliče kmalu potem Howeta na Angležko, da mu razloží sestavo šivalnega stroja. Ko je pa angležki kramar prejel potrebno razjasnilo o rabi šivalnega stroja, odpravi Howeta trdo in mrzlo, ter mu za njegov trud niti toliko plačila ne dá, kolikor ga stane pot v Ameriko nazaj. Howe je zdaj moral živeti na Angležkem v največjem uboštvu, á takisto tudi njegova obitelj v Ameriki. Naposled je bil primoran zastaviti svoje

najpotrebniše stvari, kakor tudi kalup (model) svojega šivalnega stroja, ako je hotel dobiti vsaj toliko novcev, da se more v svojo domačijo vrniti. V tem se je stvar v Ameriki gledé Howetovih šivalnih strojev nekoliko izpremenila. Nekateri mehanikarji so bili namreč tako predrzni, da so začeli šivalni stroj posnemati in ne gledé na Howetov patent, tudi izdelovati in prodajati. A ravno ta nepoštenost je naklonila Howetu to korist, da so njegovi šivalni stroji ob njegovem prihodu v domačijo bili obče pripoznani ter so se na vse strani začeli razširjati. Howetovo imé je zdaj povsod slovelo, in vse se je hudovalo nad veliko krivico, ki se je godila Howetu s tem, da je moral zaradi sleparjev in nepoštenjakov skoraj polovico svojega življenja preživeti v največjem pomankanju.

Zdaj je bilo Howetu lahko svojo pravico braniti in boljši dnevi — dnevi sreče in slave so se začeli za toliko plemenitega mučenika in bojevalca. Z njegovo iznajdbo je jelo sloveti tudi njegovo imé po vsem izobraženem svetu. Povsod so ga občudovali, povsod čestili. In ko je bil Howe imovit človek — pridobil si je milijone — mislil je vedno na svoje nekdanje uboštvo ter nij nikoli pozabil ubožnih delavcev. On jim je skrbel ne samo za vsakdanji kruh nego tudi za primerno izobraženje.

Ko se je začel óni krvavi boj med severom in južno Ameriko, šel je tudi Howe, da se bojuje za domovino, katera ga toliko let nij poznala. Vsem vojaškim častém, ki so bile na ponudbo bogatemu človeku, se je odpovedal in bojeval se je za svobodo svoje domovine kot prosták.

Iz krvavega boja vrnivši se k svojej obitelji domóv mu je bilo le malo časa dano še živeti. Kmalu po končanej vojski je umrl v svesti si, da je živel in trpel za veliko idejo človeškega napredka.

—r.

Prirodopisno - natoroznansko polje.

Zrak.

Zrak nas obdaja povsod. Zrak je zunaj na polji, na cesti, v hiši, v sobi, ali da ob kratkem rečem: zrak je povsod. Brez zraka bi ne mogel živeti ne človek, ne žival, ne rastlina. Zrak je po leti gorák, a po zimi je mrzel. Večkrat je zrak čist in svetál, a večkrat je tudi napolnjen sè soparicami in meglami. Visoko v zraku plavajo oblaki. Iz oblakov se vsiplje dež, sneg in toča na zemljo. Zrak nij zmirom pri miru. Ako se zrak počasi giblje, takrat pravimo, da je prepuh; ako se pa zrak močnejše giblje, pravimo da je veter. Močán veter imenujemo vihar ali orkan. Vihar strašno tuli. Večkrat s korenino izruje drevesa, odnese strehe hišam in še celó ladije razbije na morji.

O vetru bi vam lahko marsikaj lepega povedal. Veter čisti in hladi zrak, osušéva zemljo, goni mline na veter in ladije po morji. Oblaki se vzdigujejo od morja k višku, in veter je goni k nam. Po leti se večkrat črni oblaki kupičijo na nebu. Bliska se na vse križe in strele udarjajo v drevesa in hiše, da se vžgó. Grom strašno bobní, da se hiše stresajo in okna rožljajo. Takrat je vas otroke strah. A ljubi Bog varuje vse dobre ljudi. On odpelje črne, pogubonosne oblake od nas, da se nikomur nič hudega ne zgodi, ter postavi mavrico v oblake.

Janko Leban.